

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2024, sen. zn. 29 ICdo 33/2022, ECLI:CZ:NS:2024:29.ICDO.33.2022.1

Číslo: 1/2026

Právní věta:

Požadavek, aby žalovaný (kupující) v souvislosti s určením neúčinnosti kupní smlouvy podle § 235 a násl. insolvenčního zákona vydal do majetkové podstaty dlužníka (prodávajícího) movitou věc, která kupní smlouvou ušla z dlužníkovu majetku, není součástí odpůřčího nároku ani podle § 239 odst. 4 věty druhé insolvenčního zákona; k projednání a rozhodnutí tohoto požadavku je v prvním stupni věcně příslušný okresní soud.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.04.2024

Spisová značka: 29 ICdo 33/2022

Číslo rozhodnutí: 1

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Incidenční spory, Majetková podstata, Nemožnost plnění, Neúčinnost právního úkonu (jednání), Příslušnost soudu věcná, Vydání věci, Výklad právních předpisů (výklad právních norem), Žaloba odpůřčí [Žaloba]

Předpisy: § 103 o. s. ř.

§ 159 odst. 1 IZ

§ 217 odst. 1 IZ

§ 219a odst. 1 písm. a) o. s. ř.

§ 221 o. s. ř.

§ 235 odst. 2 IZ

§ 239 odst. 1 IZ

§ 7a písm. b) IZ

§ 9 odst. 1 o. s. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobce proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 9. 2021.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobou ze dne 15. 5. 2016, doplněnou podáními ze dne 14. 9. 2017 a 6. 6. 2018 se žalobce (TP Insolvence, v. o. s., jako insolvenční správce dlužníka PÁTÁ STAVEBNÍ CZ, a. s. v likvidaci) domáhal vůči žalovanému (STAVLINE s. r. o.) určení, že kupní smlouva, datovaná dne 4. 3. 2014, uzavřená mezi dlužníkem a žalovaným, jejímž předmětem je prodej souboru lešení za kupní cenu ve výši 1 608 122 Kč (dále jen „kupní smlouva“), je neúčinným „právním úkonem“. Dále se domáhal vydání předmětu kupní smlouvy do majetkové podstaty dlužníka, a v případě nemožnosti takového plnění zaplacení rovnocenné náhrady ve výši 1 608 122 Kč do majetkové podstaty dlužníka.

2. Rozsudkem ze dne 30. 9. 2020, č. j. 11 ICm 1621/2016-144, Krajský soud v Ostravě (dále jen „insolvenční soud“):

[1] Určil, že kupní smlouva je neúčinným „právním úkonem“ (bod I. výroku).

[2] Uložil žalovanému vydat do tří dnů od právní moci rozsudku do majetkové podstaty dlužníka soubor lešení, jenž byl na žalovaného převeden na základě kupní smlouvy (bod II. výroku).

[3] Uložil žalovanému zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení částku 49 368 Kč, do tří dnů od právní moci rozhodnutí, k rukám jeho zástupce (bod III. výroku).

3. Šlo v pořadí o třetí rozhodnutí insolvenčního soudu, když předchozí dva (zamítavé) rozsudky (ze dne 2. 11. 2018, č. j. 11 ICm 1621/2016-61, a ze dne 13. 11. 2019, č. j. 11 ICm 1621/2016-98) zrušil pro nepřezkoumatelnost k odvolání žalobce Vrchní soud v Olomouci [usnesením ze dne 30. 4. 2019, č. j. 11 ICm 1621/2016, 12 VSOL 161/2019-81 (KSOS 25 INS 8019/2014), a usnesením ze dne 26. 3. 2020, č. j. 11 ICm 1621/2016, 12 VSOL 103/2020-113 (KSOS 25 INS 8019/2014)] a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

4. K odvolání žalobce i žalovaného Vrchní soud v Olomouci v záhlaví označeným usnesením:

[1] Zrušil rozsudek insolvenčního soudu v bodech I. a III. výroku a vrátil věc v tomto rozsahu insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení (první výrok).

[2] Zrušil rozsudek insolvenčního soudu v bodu II. výroku a postoupil věc v tomto rozsahu k projednání a rozhodnutí Obvodnímu soudu pro Prahu 10 (druhý výrok).

5. Odvolací soud, cituje ustanovení § 157 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), a odkazuje na blíže označená rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, dospěl k závěru, že rozsudek insolvenčního soudu je opět nepřezkoumatelný pro nesrozumitelnost a pro nedostatek důvodů. Tento závěr založil na následujících úvahách:

6. Insolvenční soud učinil skutková zjištění i z důkazů, „které v řízení provedl až poté, co již jeho druhý rozsudek ve věci byl odvolacím soudem pravomocně zrušen (tedy jen některých důkazů v řízení provedených)“. K dalším skutkovým zjištěním pouze odkázal na dříve provedené důkazy, které ani neoznačil.

7. Jelikož neúčinným „právním úkonem“ ve smyslu § 240 a násl. zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), může být pouze „právní úkon“ platný, měl se insolvenční soud zabývat platností kupní smlouvy.

8. Právní posouzení jednostranného zápočtu žalovaného podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“), je nedostatečné, neboť insolvenční soud se nezabýval tím, jakou právní úpravou se řídí pohledávky, které jsou předmětem zápočtení. Potud odvolací soud odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. [26 Cdo 4795/2017](#), uveřejněný pod číslem

9. Insolvenční soud v rozporu se závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2015, sen. zn. [29 ICdo 48/2013](#) (jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 106/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), posuzoval podmínky odporovatelnosti „právního úkonu“ ve smyslu § 240 insolvenčního zákona, nikoli ke dni vzniku „právního úkonu“, ale ke dni provedení zápočtu, který není předmětem tohoto sporu.

10. V rozporu s žalobním požadavkem na určení neúčinnosti kupní smlouvy insolvenční soud uzavřel, že dlužníku se nedostalo žádného protiplnění a ostatní věřitelé byli zkráceni (až) v důsledku následných „právních úkonů“ (dohody o postoupení pohledávky a jednostranného zápočtu), které předmětem odpůrcí žaloby nejsou. Tento závěr blíže neodůvodnil.

11. Jestliže se žalobce domáhal vydání plnění z neúčinného „právního úkonu“, tj. vydání věci (souboru lešení) do majetkové podstaty dlužníka, a v případě nemožnosti vydání zaplacení peněžité náhrady (náhradního plnění), jde o žalobu na vydání movité věci, *in eventum* o zaplacení peněžité náhrady za věc, kterou nelze vydat. Žalobce se tedy primárně domáhá vydání věci. Jelikož předmětem žaloby není peněžité plnění, ani peněžitá náhrada za poskytnuté plnění (kterého se lze domáhat vedle určení neúčinnosti dlužníkovy „právního úkonu“), nelze užít ustanovení § 239 odst. 4 insolvenčního zákona. V tomto ohledu nejde o incidenční spor a věcnou příslušnost soudu je nutno určit podle obecných pravidel (§ 9 odst. 1 o. s. ř.). K tomu odvolací soud odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sen. zn. [29 ICdo 19/2016](#).

12. Insolvenční soud neobjasnil na základě jakých skutkových zjištění dospěl k závěru, podle něhož v řízení nebylo prokázáno, že by vydání plnění (souboru lešení coby předmětu kupní smlouvy) z neúčinného „právního úkonu“ nebylo nemožné.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

13. Výslovně proti druhému výroku usnesení odvolacího soudu podal žalobce dovolání, v němž namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu v napadeném výroku zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

14. Přípustnost dovolání dovolatel vymezuje ve smyslu § 237 o. s. ř. argumentem, že napadené rozhodnutí spočívá na vyřešení právní otázky, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu, konkrétně od rozsudku Nejvyššího soudu sen. zn. [29 ICdo 19/2016](#). Z jeho závěrů dovozuje, že ustanovení § 239 odst. 4 insolvenčního zákona lze použít i v situaci, kdy se insolvenční správce domáhá vydání (nikoli zaplacení) nepeněžitého plnění do majetkové podstaty dlužníka. Dále dovolatel odkazuje na usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. 12. 2010, č. j. 13 Cmo 4/2010-72, které je podle něj v dané věci příléhavé, neboť v něm odvolací soud dovodil, že v řízení o odpůrcí žalobě insolvenční soud nepostupoval správně, jestliže nerozhodl o žalobním požadavku na vydání nemovitostí do majetkové podstaty dlužníka.

15. Dále dovolatel uvádí, že postup, kdy by insolvenční správce „musel nejprve získat pravomocné rozhodnutí jednoho soudu, kterým by tento určil neúčinnost odporovaného právního jednání, a s tímto rozhodnutím se pak dále domáhat u druhého soudu uložení povinnosti žalovanému vydat plnění do majetkové podstaty dlužníka“, je v rozporu s principem rychlosti a hospodárnosti insolvenčního řízení i se zásadou co nejvyššího uspokojení věřitelů.

16. Dovolatel shrnuje, že odvolací soud nesprávně vyložil § 239 odst. 4 insolvenčního zákona a

rozhodl ve zjevném rozporu se svou rozhodovací praxí, aniž by tento postup nějak odůvodnil. Porušil tak princip právní jistoty a právo dovolatele na spravedlivý proces dle článku 36 a násl. Listiny základních práv a svobod.

III.

Přípustnost dovolání

17. Pro dovolací řízení je rozhodný občanský soudní řád v aktuálním znění.

18. Dovolání je v dotčeném rozsahu přípustné podle § 237 o. s. ř. (srov. i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2020, sp. zn. [27 Cdo 291/2020](#)) pro posouzení dovoláním předestřené problematiky výkladu ustanovení § 239 odst. 4 věty druhé insolvenčního zákona ve vazbě na vydání nepeněžitého plnění (movité věci) do majetkové podstaty dlužníka, která nebyla dovolacím soudem dosud řešena.

IV.

Důvodnost dovolání

19. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

20. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení občanského soudního řádu a insolvenčního zákona [ve znění účinném od 1. 1. 2014 do 31. 5. 2019, pro věc rozhodném se zřetelem k době vydání rozhodnutí o úpadku žalobců (15. 5. 2015) podle článku II (Přechodné ustanovení) části první zákona č. 31/2019 Sb.]:

Podle § 9 odst. 1 o. s. ř., nestanoví-li zákon jinak, jsou k řízení v prvním stupni příslušné okresní soudy.

Dle § 103 o. s. ř. soud kdykoli za řízení přihlíží k tomu, zda jsou splněny podmínky, za nichž může rozhodnout ve věci samé (podmínky řízení).

Z ustanovení § 219a odst. 1 písm. a/ o. s. ř. plyne, že odvolací soud rozhodnutí zruší, jestliže tu jsou takové vady, že řízení nemělo proběhnout pro nedostatek podmínek řízení nebo rozhodoval věcně nepřislušný soud nebo vyloučený soudce anebo soud nebyl správně obsazen, ledaže místo samosoudce rozhodoval senát, popřípadě i jiné vady, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a za odvolacího řízení nemohla být zjednána náprava.

Podle § 221 odst. 1 písm. b/ o. s. ř., zruší-li odvolací soud rozhodnutí podle § 219a, postoupí věc věcně příslušnému okresnímu nebo krajskému soudu, popřípadě soudu zřízenému k projednávání a rozhodování věcí určitého druhu.

Dle § 7a písm. b/ insolvenčního zákona krajské soudy rozhodují jako soudy prvního stupně v incidenčních sporech.

Podle § 159 odst. 1 písm. d/ insolvenčního zákona incidenčními spory jsou spory na základě odpůřčí žaloby.

Z ustanovení § 217 odst. 1 insolvenčního zákona vyplývá, že soupis majetkové podstaty je listinou, do níž se zapisuje majetek náležející do majetkové podstaty. Jakmile dojde k zápisu do soupisu, lze se zapsanými majetkovými hodnotami nakládat jen způsobem stanoveným tímto zákonem; učinit tak může jen osoba s dispozičními oprávněními. Soupis provádí a soustavně doplňuje insolvenční správce v průběhu insolvenčního řízení, a to podle pokynů insolvenčního

soudu a za součinnosti věřitelského výboru. Tato jeho povinnost nezaniká uplynutím doby.

Podle § 235 odst. 2 insolvenčního zákona se neúčinnost dlužníkových právních úkonů, včetně těch, které tento zákon označuje za neúčinné a které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, se zakládá rozhodnutím insolvenčního soudu o žalobě insolvenčního správce, kterou bylo odporováno dlužníkovým právním úkonům, není-li dále stanoveno jinak.

Dle § 239 odst. 1 insolvenčního zákona odporovat právním úkonům dlužníka může v insolvenčním řízení pouze insolvenční správce, i když nejde o osobu s dispozičními oprávněními, a to odpůřčí žalobou podanou proti osobám, které mají povinnost vydat dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty. Jestliže v době zahájení insolvenčního řízení probíhá o téže věci řízení na základě odpůřčí žaloby jiné osoby, nelze v něm až do skončení insolvenčního řízení pokračovat.

Podle § 239 odst. 4 insolvenčního zákona dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů náleží do majetkové podstaty právní mocí rozhodnutí, kterým bylo odpůřčí žalobě vyhověno. Tím není dotčeno právo insolvenčního správce v případě, že šlo o peněžitě plnění nebo že má jít o peněžitou náhradu za poskytnuté plnění, požadovat odpůřčí žalobou vedle určení neúčinnosti dlužníkového právního úkonu i toto peněžitě plnění nebo peněžitou náhradu plnění. Vylučovací žaloba není přípustná.

21. Ve shora ustaveném právním rámci činí Nejvyšší soud k dovoláním otevřeným právním otázkám následující závěry.

22. Úvodem Nejvyšší soud poznamenává, že postrádá zdůvodnění toho, proč u právního jednání dlužníka uskutečněného v době od 1. 1. 2014 oba soudy nadále používají pojem „právní úkon“ dle § 34 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. 12. 2013. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, nahradil tento pojem pojmem „právní jednání“ (srov. § 545 a násl. o. z.) a ve stejném duchu je proto třeba pro rozhodné období interpretovat slovní spojení „právní úkon“ v § 235 a násl. insolvenčního zákona. Srov. i ustanovení § 3028 odst. 3 o. z. a argumentaci obsaženou k terminologii např. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2020, sen. zn. [29 ICdo 113/2018](#), uveřejněném pod číslem 27/2021 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

23. V projednávané věci je zásadní, že dovolatel se domáhal vedle vyslovení neúčinnosti kupní smlouvy též „předání“ souboru lešení, jenž je předmětem kupní smlouvy, nebo zaplacení rovnocenné náhrady za tento soubor lešení (žaloba z 15. 5. 2016). Následně navrhl vydání rozsudku, jímž bude žalovanému uloženo vydat mu soubor lešení, a v případě nemožnosti takového plnění zaplatit do majetkové podstaty dlužníka rovnocennou náhradu ve výši 1 608 122 Kč (doplnění žaloby z 14. 9. 2017).

24. Podstata dovolací argumentace spočívá v tvrzení dovolatele, že ustanovení § 239 odst. 4 insolvenčního zákona je aplikovatelné též v situaci, kdy se insolvenční správce domáhá vydání (nikoliv zaplacení) nepeněžitě plnění do majetkové podstaty dlužníka. Spor se tedy vede o to, zda ustanovení § 239 odst. 4 insolvenčního zákona lze užít i tehdy, jestliže se insolvenční správce domáhá vedle určení neúčinnosti právního jednání dlužníka také (a současně) vydání movité věci (slovy dovolatele nepeněžitě plnění) do majetkové podstaty dlužníka. Od výsledku úvah na předestřené téma se přitom odvíjí posouzení věcné příslušnosti soudu.

25. Již na tomto místě pak Nejvyšší soud podotýká, že jako východiska, na nichž spočívá i jeho rozhodovací činnost, přejímá závěry formulované k výkladu právních norem Ústavním soudem již ve stanovisku jeho pléna ze dne 21. 5. 1996, sp. zn. [Pl. ÚS-st. 1/96](#), uveřejněném pod číslem 9/1997

Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu. Tam Ústavní soud vysvětlil, že vázanost soudu zákonem neznamena bezpodmínečně nutnost doslovného výkladu aplikovaného ustanovení, nýbrž zároveň vázanost smyslem a účelem zákona. V případě konfliktu mezi doslovným zněním zákona a jeho smyslem a účelem je důležité stanovit podmínky priority výkladu *e ratione legis* před výkladem jazykovým, podmínky, jež by měly představovat bariéru možné libovůle při aplikaci práva. Tamtéž Ústavní soud dodal, že smysl a účel zákona lze dovést především z autentických dokumentů vypovídajících o vůli a záměrech zákonodárce, mezi něž patří důvodová zpráva k návrhu zákona (uvědomuje si skutečnost, že ze souhlasu zákonodárce s osnovou návrhu lze pouze presumovat i jeho souhlas s jejími důvody) a dále z argumentace přednesené v rozpravě při přijímání návrhu zákona. Smysl a účel zákona lze dále dovést z pramenů práva. Při aplikaci právního ustanovení je nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění. Pouze za podmínky jeho nejasnosti a nesrozumitelnosti (umožňující např. více interpretací), jakož i rozporu doslovného znění daného ustanovení s jeho smyslem a účelem, o jejichž jednoznačnosti a výlučnosti není jakákoliv pochybnost, lze upřednostnit výklad *e ratione legis* před výkladem jazykovým.

26. Přitom z ustanovení § 239 odst. 4 věty druhé insolvenčního zákona plyne, že bylo-li předmětem odporovaného právního jednání peněžité plnění nebo má-li jít o peněžitou náhradu za poskytnuté plnění, lze odpůřci žalobou požadovat i toto peněžité plnění nebo peněžitou náhradu plnění. Text dané normy nevzbuzuje žádné pochybnosti o tom, že vedle určení neúčinnosti dlužníkovy právního jednání je (může být) součástí odpůřčího nároku i požadavek na vydání finanční náhrady za majetek ušlý z majetkové podstaty.

27. Potud srov. též obsah důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely insolvenčního zákona který projednávala Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ve svém 6. volebním období (2010 – 2013) jako tisk č. 929/0 (přijaté posléze s účinností od 1. 1. 2014 jako zákon č. 294/2013 Sb.). Zvláštní část důvodové zprávy (k bodům 131 až 134) změny v § 239 odůvodňuje následovně: „Doplnění § 239 odst. 4 insolvenčního zákona pak řeší v praxi soudů spornou otázku, zda odpůřčí žaloba může být vedle určení neúčinnosti dlužníkovy právního úkonu spojena (u téhož soudu) s požadavkem na vydání (úhradu) příslušného peněžitého plnění“.

28. Také z textu komentářové literatury lze dovozovat, že autoři počítají s možností žalujícího insolvenčního správce domáhat se v petitu odpůřčí žaloby vydání (úhrady) příslušného (dotčeného) peněžitého plnění. K tomu srov. například Maršíková, J. v: Maršíková, J. a kol.: Insolvenční zákon: komentář. 3. vydání. Nakladatelství Leges, 2018, (komentář k § 239), ISBN: 978-80-7502-257-8.

29. Dlužníkovy plnění z neúčinných právních úkonů nicméně náleží do majetkové podstaty právní mocí rozhodnutí, kterým bylo vyhověno odpůřčí žalobě (§ 239 odst. 4 věta první insolvenčního zákona). Jestliže se věc, která ušla z majetkové podstaty dlužníka neúčinným právním jednáním dlužníka, navrací do majetkové podstaty právní mocí rozhodnutí, jímž insolvenční soud vyhověl odpůřčí žalobě (tak, že ji insolvenční správce po právní moci takového rozhodnutí sepíše do majetkové podstaty), pak důsledky toho, že osoba, která má takovou věc u sebe, nerespektuje účinky soupisu (nevydá věc dobrovolně do majetkové podstaty), lze rovněž řešit nejdříve od právní moci rozhodnutí, jímž insolvenční soud vyhověl odpůřčí žalobě. Nejde (proto) již o součást odpůřčího nároku (ani podle § 239 odst. 4 věty druhé insolvenčního zákona), takže k projednání a rozhodnutí vindikační žaloby je věcně příslušný okresní soud (§ 9 odst. 1 o. s. ř.).

30. Jelikož se dovolateli nepodařilo prostřednictvím uplatněných dovolacích důvodů zpochybnit správnost právního posouzení věci odvolacím soudem, přičemž vady řízení, k nimž Nejvyšší soud přihlíží u přípustného dovolání z úřední povinnosti, se nepodávají ani ze spisu, Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dovolání zamítl (§ 243d odst. 1 písm. a/ o. s. ř.).